

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ULUSLARARASI KÜLTÜREL İLİŞKİLERİNİN BÖLGESEL VE KÜRESEL DÜZEYDE İNCELENMESİ*

Erhan AKDEMİR** 

Öz

Betimleyici bir çalışma olarak bu makalenin iki temel argümanı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Avrupa Birliği (AB)'nin dış ilişkilerinde, politikasında ve karar alma süreçlerinde yaşadığı 'tek sesli' olamama ve ortak karar alamama sorununu uluslararası kültürel ilişkilerinde ve karar alma süreçlerinde yaşamadığı savunusudur. Çalışmanın bir diğer temel argümanı ise Birliğin kültür kavramını etkili bir dış politika aracı olarak kullandığı oluşturmaktadır. Bu çerçevede çalışmada kültür alanının Birlik tarafından nasıl bir politika aracı olarak kullanıldığı, bu kapsamda hangi programların ve projelerin uygulandığı Birliğin bölgesel ve küresel işbirlikleri düzeyinde incelemeye çalışılmıştır. Çalışmada Birliğin uluslararası kültürel ilişkilerinin politik düzeyde belirlenmesi ve uygulanması konusunda aldığı ortak kararlar da incelenmiştir. Çalışma kapsamında AB'nin kültür politikasının çerçevesi detaylı şekilde incelenerek Birliğin uluslararası kültürel ilişkilerin geliştirilmesine verdiği önemin nedeni ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede çalışmada iki temel bulgu elde edilmiştir. Bunlardan ilki, Birliğin küresel bir perspektife ve sorumluluğa sahip küresel bir aktör olma isteği doğrultusunda küresel düzeyde kültürel arabuluculuk ve kültürel alışverişe yönelik kapsamlı yaklaşımlar benimsediğidir. İkinci temel bulgu ise, kültürün demokratikleşme, insan haklarını koruma, çatışmaları önleme ve barışın inşa etmedeki rolünün AB çıkarları açısından vazgeçilmez olduğunun saptanması ve bu çerçevede Birliğin söz konusu değerlerin bölgesel ve küresel düzeyde savunulmasında uluslararası kültürel ilişkilerin geliştirilmesine biçtiği önemli rolün gözlemlenmesi ve bu ilişkileri bir dış politika aracı olarak etkili şekilde kullandığının anlaşılmasıdır.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Birliği, Avrupa kültür programları, Kültürel ilişkiler.*

*Bu çalışma ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH (ERASMUS Jean Monnet Programı) proje başvuru çağrısı kapsamında Avrupa Birliği Komisyonu tarafından desteklenen 101085471 numaralı Values of Interwoven Cultures in European Union (VOICEU) başlıklı Jean Monnet Modül projesi kapsamında üretilmiştir (VOICEU, 2022).

** Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, İktisat Fakültesi, erhanakdemir@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4579-3759

EXAMINATION OF THE INTERNATIONAL CULTURAL RELATIONS OF THE EUROPEAN UNION AT THE REGIONAL AND GLOBAL LEVEL

Abstract

As a descriptive study, this article has two basic arguments. The first of these is that the European Union (EU) does not experience the problem of not being able to make common decisions in its international cultural relations, policies and decision-making processes. Another basic argument of the study is that the Union uses the concept of culture as an effective foreign policy tool. In this context, the study tried to analyze how the field of culture is used as a policy tool by the Union and which programs and projects are implemented in this context at the level of regional and global cooperation of the Union. In the study, the joint decisions taken by the Union regarding the determination and implementation of international cultural relations at the political level were also analyzed. Within the scope of the study, the strategic framework of the EU's cultural policy was analyzed in detail and the reason for the importance the Union attaches to the development of international cultural relations was tried to be revealed. In this context, two main findings were obtained. The first of these is that the Union has adopted comprehensive strategic approaches towards cultural mediation and cultural exchange at the global level, in line with its desire to be a global actor with a global perspective and responsibility. The second main finding is that the role of culture in democratization, protecting human rights, preventing conflicts and building peace is indispensable for EU interests. In this context, it has been observed that the Union assigns an important role to the development of international cultural relations in defending these values at the regional and global level.

Keywords: *European Union, European culture programmes, Cultural relations.*

Giriş

Günümüzde Avrupa Birliği (AB) uluslararası politikanın siyasi ve ekonomik anlamda bölgesel ve küresel etkiye sahip olan önemli bir aktördür. Bununla birlikte, Birlik üyesi devletler AB'nin dış ilişkileri ve politikaları konularında ortak bir uyumun yakalanmasında ya da Birlik görüntüsü verilmesinde zaman zaman zorluklarla da karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durumun en temel nedeni, Birlik üyesi devletlerin AB'nin dış ilişkilerinde ve politikalarında ortak çıkarlardan daha çok kendi ulus devlet çıkarlarını öncelemeleridir (Akdemir, 2018: 185). Ancak kültür konusunda özellikle de Birliğin uluslararası kültürel

ilişkilerinde Birlik ülkeleri yan yana daha çok gelebilmekteler ve yine özellikle Birliğin uluslararası kültürel ilişkilerine dair politikaların belirlenmesi ve uygulanması aşamalarında çok daha büyük oranda bir uyum gösterebilmektedirler. Bu çerçevede bu makalenin iki temel argümanından ilki, AB'nin dış ilişkilerinde, politikasında ve karar alma süreçlerinde yaşadığı 'tek sesli' olamama ve ortak karar alamama sorununu uluslararası kültürel ilişkilerinde ve karar alma süreçlerinde yaşamadığı savunusudur. Bunun en temel nedeni ise Birlik üyesi ülkelerin kendi içlerinde desteklediği farklılık içinde birlik anlayışını ve bu çerçevede sahip olduğu kültürel çeşitliliğin korunmasını Birliğin uluslararası ilişkilerinde de destekleme niyetinde olmalarından kaynaklanmaktadır. Middelaar'ın da belirttiği gibi, bu anlamda kültür politikası açısından Birlik "bir olmayı değil, birlikte olmayı" (Middelaar, 2014: 300) yani farklı kültürlerle sahip AB üyesi devletlerin bu kültürel çeşitliliklerini koruyarak buna eklenecek temel değerler etrafında birliklik sağlamayı işaret etmektedir. Benzer şekilde Habermas da bu noktaya dikkat çekmektedir. Habermas'a göre de Avrupa çapındaki bir bütünleşme demokrasi, adalet ve hukukun üstünlüğü gibi ortak politik kültürün ve değerlerin savunulması ve geliştirilmesi ile mümkündür. Aynı zamanda Birlik içerisinde kültürel, etnik ve dinsel anlamda farklılıklara sahip yaşam biçimlerinin de varlığının korunması, yaşatılması ve Birlik bünyesinde barış içerisinde bir arada yaşatılması bu savunu ile sağlanabilecektir (Habermas'dan aktaran Akdemir, 2019: 147). Birliğin bu düşüncesinin arkasındaki yaklaşım ve değerler ise başta temel insan hakları olmak üzere bireyler, toplumlar ve ülkeler arasındaki kalıcı barışın sağlanmasında kültürlerarası diyaloga verdiği rol ve önem ile ilgilidir (Oshri vd., 2016: 117). 21. yüzyılda AB'nin kendi barış ve kalkınma hedefleri için de temel bir araç olan bu yaklaşım, Birliğin bölgesel ve küresel düzeydeki uluslararası kültürel işbirliklerini desteklemesinin de belirleyici unsurunu oluşturmaktadır (European External Action Service, 2016). Bu çerçevede Birlik, çalışmanın sonraki bölümlerinde detaylı şekilde incelendiği gibi, kültür alanında bölgesel ve küresel ortaklıklarını genişleterek kültürlerarası diyalog yoluyla ve çoğulculuk temelinde farklı toplumlar arasındaki iletişim ve etkileşim kanallarını geliştirmeyi, böylece de bölgesel ve küresel düzeyde toplumlar arasında şiddetin ve radikalleşmenin artışının engellenmesinde öncü bir rol oynamayı hedeflemektedir. Bu kapsamda çalışmanın ikinci temel argümanını Birliğin kültür kavramını etkili bir dış politika aracı olarak kullandığı oluşturmaktadır. Bu çerçevede çalışmada kültür alanının Birlik tarafından nasıl bir politika aracı olarak kullanıldığı bu kapsamda hangi programların ve projelerin uygulandığı Birliğin bölgesel ve küresel işbirlikleri düzeyinde incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmada Birliğin uluslararası kültürel ilişkilerinin politik düzeyde belirlenmesi ve uygulanması konusunda aldığı ortak kararlar da incelenmiştir. Birlik bu hedeflerine ise, yine çalışmanın ilgili bölümlerinde değinildiği gibi, bölgesel ve

küresel düzeyde uygulanan kültür ve sanat temelli politikalar, programlar ve projeler aracılığı ile ulaşmaya çalışmaktadır. Kültürel mirasın desteklenmesi, kültürün toplumlardaki sosyo-ekonomik etkisinin artırılması, kültür alanında kadının rolünün ve etkisinin daha da görünür kılınması ve sanatçıların ve kültür profesyonellerinin hareketliliğinin sağlanması gibi temalar ise söz konusu programlar ve projeler arasında yer almaktadır.

Bu çerçevede, bu çalışmada, AB'nin bölgesel ve küresel düzeyde işbirliği içerisinde olduğu ülkelerle yürüttüğü uluslararası ilişkilerinde, kültür konusunu bir dış politika aracı olarak nasıl kullandığı incelenmiştir. Çalışma kapsamında ayrıca AB'nin kültür politikasının çerçevesi detaylı şekilde incelenerek Birliğin uluslararası kültürel ilişkilerin geliştirilmesine verdiği önemin nedeni ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmada toplanan veriler, Birliğin kurumları arasında yer alan Hükümet ve Devlet Başkanları Zirvesi (Avrupa Konseyi), Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilen ve Birlik resmî gazetesinde yayınlanan kararları ve yine Komisyon ve Parlamento tarafından kabul edilen kültür politikalarının hayata geçirilmesine dair uygulanan program ve projeleri kapsamıştır.

Avrupa Birliği'nin Kültür Politikasının Hukuki Arka Planı

İngilizce'de politika kelimesinin dilimizdeki karşılığı olan siyaset kelimesi yönetmek, idare etmek anlamına gelmektedir (Heywood, 2014: 65). Siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler perspektifinden ise politika kavramı ulusal bir amaca, hedefe ya da çıkara ulaşmak için takip edilen planlama süreçlerini ve uygulamalarını tarif etmektedir. Bu anlamda bir hedefin, amacın ya da çıkarın bir politika olarak belirlenmesi, o hedefe, amaca ya da çıkara ulaşılabilmesi için planlanmış ve uygulamaya hazır belirli adımların karara bağlanarak atıldığı ya da atılacak olduğunun göstergesi niteliğindedir (Heywood, 2012: 54-55). Öte yandan belirli bir planlama süreci çerçevesinde atılan ya da atılacak adımların nihai sonucu ise bireyin ve toplumun 'iyiliği' gayesini gütmektedir. Örneğin, bir ülkenin ulaştırma politikasından bahsedildiğinde bu politikanın ana amacı, hedefi ülke vatandaşlarının daha rahat, güvende ve hızlı bir şekilde seyahatini sağlamaktır. Rahat, güvenli ve hızlı seyahat hedefine ulaşmak için yapılacak çalışmalar ise, örneğin rayların ve trenlerin yenilenmesi gibi altyapının sağlamlaştırılması, bu hedefe varmak doğrultusundaki politikalarlardır. Bu durum dış politika açısından da benzer şekildedir. Yine bir ülkenin dış politikasından bahsedildiğinde bu politikanın ana amacı, hedefi ülkenin çıkarlarının, varlığının korunması ve ülke halkının ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel anlamda refahının sağlanmasıdır. Bu hedeflere ulaşmak için takip edilecek yollar ise o ülkenin dış politikasını oluşturmaktadır (Han, 2018: 7). Bu bakımdan politika bir

ana amaç değil, ana amaca ulaşmak için takip edilen yol ve araçtır. Amaç, eylem ve sonuç arasındaki bağlantının hesaplanarak yönetilmesi de bu anlamda bizi politikanın somut uygulamalarına götürmektedir. Dış politika açısından bu somut uygulamalar ise uluslararası politikadaki aktörlerin dış politika tercihlerine göre şekillenmektedir. Kimi aktörler dış politikadaki çıkarlarını korumak ya da hedeflerine ulaşmak için daha bencil ve sert askeri güç kullanımını, kimi aktörler de AB gibi, uluslararası işbirliklerini ve yumuşak güç söylemlerini bir tercih olarak kullanabilirler. Ancak her iki durumda da unutulmamalıdır ki, tercih edilen yöntemler ana hedefe, çıkara ya da amaca ulaşmak için planlanan ve kullanılan araçlardır. Benzer şekilde AB'nin kültür politikasından bahsedildiğinde de temel hedef ya da amaç AB vatandaşlarının, ortak kültürel miras ve çoğulculuk temelinde ve ayrıca farklılık içinde birlik anlayışıyla, kültürel kimliklerinin, varlıklarının ve yaratıcılıklarının korunması ve geliştirilmesidir. Kültürel kimliklerin korunması, ortak kültürel mirasın ve ulus devletlerin kendi kültürel zenginliklerinin korunması ise Birliğin ve kıtanın daha barışçıl bir gelecek inşa etmesindeki kilit unsurdur. Bu koruma ve geliştirme için AB'nin oluşturduğu program ve projeler de AB'nin kültür alanında saptadığı hedeflere ve amaçlara ulaşmada takip ettiği yollar ve araçlar yani politikalarıdır.

Öte yandan, küreselleşen dünyada farklı uluslar arasında giderek artan karşılıklı bağıllık kendisini sadece ekonomik ve siyasal alanda değil sosyal ve kültürel alanlarda da göstermektedir. Özellikle küresel kültür ve iletişim teknolojilerindeki hızlı ilerleme uluslararası politikadaki aktörler arasındaki kültürel işbirliklerinin giderek yoğunlaşması ve derinleşmesini de beraberinde getirmektedir (Boatcă ve Costa, 2010: 17). Bu noktada Nye'in fikri önderliğini yaptığı yumuşak güç kavramı da artık küresel aktörler arasındaki ilişkilerin yeni bir ortak dili haline getirmiştir (Nye, 1990). Çünkü yumuşak güç, uluslararası politikadaki aktörlerin belirledikleri çıkarlarına, hedeflerine ve amaçlarına ulaşmak için zorlayıcı araçların kullanılmasından ziyade kültürel değerleri ve çoğulculuk, dayanışma, insan hakları, hoşgörü gibi ilkeleri barındıran araçların kullanılmasına işaret etmektedir (Nye, 2008: 95). Uluslararası politikada bu ortak dili kullanan önemli aktörlerden birisi de AB'dir. AB'nin kendisini tanımladığı temel belge olan Lizbon Antlaşması'nın 2. Maddesi de bu çerçevede Birliğin sahip olduğu değerleri, özgürlük, demokrasi, eşitlik, çoğulculuk, insan hakları, hoşgörü, ayrımcılık yapmama, kadın-erkek eşitliği ve dayanışma olarak tarif etmiştir (Günuğur, 2012: 45-46). Ancak, sadece söz konusu bu değerler değil, bu değerlerin yanı sıra AB aynı zamanda yönetim, sürdürülebilir kalkınma, çevrenin korunması, iklim değişikliği ile mücadele, küresel ve bölgesel yoksulluk ve sosyal eşitsizlik gibi küresel sorunlarla mücadeleyi de gerek kendi kimliğinin gerekse de dış politikasının önemli bir parçası ve değeri olarak kabul etmektedir (Xuereb, 2018: 39). Bu nedenle, AB dış politika uygulamalarında ve

uluslararası kültürel ilişkilerinde tüm bu değerlerin gerek yakın coğrafyasında gerekse de küresel düzeyde kısa, orta ve uzun vadede sahiplenilmesi ve savunulmasına yönelik hedefler belirlemektedir (Reiterer, 2014: 139-140). Bu anlamda Güvenç'in de tanımıyla bir toplumun ya da toplumların birikimli uygarlığı ya da değerleri olan kültür kavramı (Güvenç, 1984: 95), AB'nin kendini tanımlaması ya da diğer bir deyişle AB'nin kimliği bakımından söz konusu değerlerin gelecek nesillere aktarılması anlamına da gelmektedir. Buradan hareketle AB'nin uluslararası kültürel ilişkilerinin temel mantığını Birliğin kültürel düzeyde uluslararası bir kimlik oluşturması olarak yorumlayabiliriz. Elbette bu kimlik oluşturma ve bunun devamı bölgesel ve küresel düzeyde Birliğin siyasi nüfuzunun korunması olarak da değerlendirilebilir (Jones, 2010: 41). Yumuşak güç kaynaklarına ve değerlerine sahip olan AB'nin bu kaynak ve değerleri kullanarak uluslararası alanda etkili olabilmesi ise Birliğin uluslararası ilişkilerinde sürdürülebilir bir kültürel diplomasi anlayışı geliştirebilmesiyle yakından ilgilidir. Bu itibarla AB'nin dış ilişkilerinde kültürün rolünün anlaşılması açısından söyleyebiliriz ki, AB'nin, yukarıda da ifade edildiği gibi, kendisini tanımlama biçimiyle bir askeri güç olma konusundaki kurumsal sınırlamaları onu uluslararası ilişkilerinde yumuşak gücün kullanımına dayalı dış politika yöntemlerine ve tercihlerine yönelmesine neden olmaktadır (Colson'dan aktaran Jones, 2010: 40). Birlik açısından bu yöntem ve tercihi kültürel diplomasi şeklinde adlandırabiliriz ki, bu kavramın tanımı da devletlerin dış politika hedeflerine ulaşmak için diğer devletleri veya vatandaşları ikna edebilme ve etkileyebilme gücünü işaret etmektedir. Eylül 2021'de Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula Von der Leyen'in de vurguladığı gibi AB'nin Yeni Küresel Yatırım ve Altyapı Geliştirme Planı (Global Gateway-GG) AB ile bölgesel ve küresel ülkeler arasında ortaklıklar kurmayı ve halklar arası bağlantıları güçlendirmeyi amaçlamaktadır. GG'nin diyaloga, halklar arası bağlantılara ve çok aktörlü işbirliğine verdiği önem AB'nin uluslararası ilişkilerindeki çok taraflı ve değerler temelli politik yaklaşımını yansıtmaktadır. Çok taraflı ve değerler temelli politik yaklaşımın sürdürülebilirliği ise Birlik tarafından bu ilişkilerin kültürel boyutunun hayata geçirilmesi ile sağlanmaktadır. AB'nin uluslararası kültürel ilişkileri ve bu ilişkiler kapsamında hayata geçirilen projeler de diyalogun kültürel miras, değerler ve diplomasi kavramlarıyla nasıl iç içe geçtiğini anlamak açısından önemli veriler sağlamaktadır. Bu itibarla AB, uluslararası ilişkilerinde kültür alanının kullanımını dış ilişkilerine kademeli olarak entegre etmektedir.

Bu çerçevede de Birlik karar alıcıları ve politika uygulayıcıları kültür alanını bölgesel ve küresel düzeyde işbirliği içerisinde olduğu ülkelerin halklarını ve karar alıcılarını etkileyebilmek için kullanmaktadır (Mărășescu, 2020: 90). Öte yandan belirtmek gerekir ki Birliğin uluslararası kültürel ilişkilerin temeli aynı

zamanda farklı bölgesel ve küresel aktörler ile diyaloga ve halklar arası bağlantılara giderek daha fazla vurgu yapan Birlik dış politikasının da bir yansımasıdır (Çeginskas ve Lähdesmäki, 2023: 34). Çalışmanın ileriki bölümlerinde de görüleceği üzere, Birliğin kültürel faaliyetlere, programlara ve projelere yaptığı yatırımlara bakıldığında da kültürel diplomasi uygulamaları Birliğin uluslararası kültürel ilişkilerinin hayata geçirilmesinde önemli bir role sahiptir. Bu anlamda da denebilir ki hem söylem hem de uygulama olarak kültürel diplomasi AB'nin politika önceliklerinden birisi durumdadır ve kültürel diplomasi Birliğin yumuşak gücünü harekete geçiren itici bir kuvvet rolüne sahiptir (Higgott ve Lamonica, 2021: 103).

Kültürel diplomasi uluslararası aktörlerin çıkarları temelinde bölgesel ve küresel düzeyde ulusal çıkarları korumak için kültürel unsurların kullanıldığı ve aslında çıkar ve bir amaca ulaşma odaklı bir politika uygulamasıdır (Isar, Ang ve Mar, 2015: 365). Bu bakımdan AB'nin kültür politikasının önemli bir hedefi de söz konusu az önce dile getirilen değerlerin, Birliğin dış politikası ve ilişkileriyle paralel şekilde, uygulanacak program ve projelerle bölgesel ve küresel düzeyde sürdürülebilirliğini ve yaygınlaştırılmasını sağlamaktır (Monnet, 2010: 4). Bu kapsamda Birliğin, yumuşak güç kavramını ve bu minvalde kültür kavramını, uluslararası ilişkilerinde saptadığı hedef, amaç ve çıkarlarına ulaşmak için etkin bir araç olarak kullandığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda bu çalışmanın odak noktasını ve teorik kurgusunu da AB'nin uluslararası kültürel ilişkilerinin incelenmesi oluşturmaktadır. Yine unutmayalım ki, AB açısından kültürel ilişkiler ve işbirlikleri ve bu işbirlikleri kapsamındaki programlar ve projeler Birliğin uluslararası arenada temel hedeflerine, amaçlarına ve çıkarlarına ulaşmak için kullandığı planlanmış araçlardır, politiklardır, temel hedef değillerdir. Bu çerçevede çalışmanın AB'nin kültür politikasının incelenmesine geçiş yapılabilir.

AB kurucu belgeleri, Birlik düzeyinde ulus devletler için bağlayıcı bir ortak kültür politikasına ilişkin kesin ve kısıtlayıcı bir tanım, politika ya da uyum süreci içermemektedir. Bunun tam tersine kültür alanını ulus devletlerin yetkisine bırakmaktadır. Bu bakımdan, AB üyesi devletler kültür sektörüne yönelik kendi politikalarından sorumludurlar. Bu durumla birlikte, Birlik üyesi devletler kendi kültür politikalarından sorumlu olsa da Birlik, dijital teknolojilerin etkisinden kültürel, sanatsal ve yaratıcı sektörlerdeki yenilikçiliğe, çeşitli kültür programları ve projelerinin uygulanmasından sanatsal ve kültürel varlıkların ve mirasın korunmasına kadar birçok alanda politikalar belirlemekte ve bu politikaların uygulamalarını da çeşitli program ve projelerle hayata geçirmektedir. AB'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma'nın (The Treaty on The Functioning of the European Union-TFEU) 167. Maddesi de bu çerçevede AB'nin kültür alanındaki rolünü tanımlamaktadır (Eur-Lex, 2012). Buna göre Birlik, ulusal ve bölgesel çeşitliliğe

saygı göstererek ve aynı zamanda ortak kültürel mirası ön plana çıkararak üye devletlerin kültürlerinin gelişmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca Birlik, kültür alanında, üye devletler arasındaki işbirliğini teşvik etmeyi, Avrupa halklarının kültür ve tarihine ilişkin bilgileri yaygınlaştırmayı, Avrupa kültürel mirasını korumayı ve görsel-işitsel sektörler de dahil olmak üzere sanatsal ve edebi yaratımları desteklemeyi de kendi yetki ve faaliyet alanları olarak belirlemiştir. Ayrıca Birlik, kültür alanındaki yetkili uluslararası örgütler ve üçüncü ülkelerle işbirliğini de teşvik etmektedir (Official Journal of the European Union, 2016). Bu itibarla, AB kültür politikasının dış ilişkiler açısından temel hedefi, Birliğin dayandığı temel değerlere ve zengin kültürel çeşitliliğe vurgu yapılarak, Avrupa'nın kültürel mirasının korunması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması olarak tarif edilebilir (Akdemir, 2017: 181).

Öte yandan, Birliğin kültür alanına yaklaşımı sadece sanat ve edebiyat kollarıyla sınırlı değildir. Uluslararası düzeyde kültürlerarası diyalogdan turizme, kültürel arabuluculuktan eğitime, kültürel araştırmalardan yaratıcı endüstrilere, kültürel mirasın korunmasından yeni teknolojilerin desteklenmesine, zanaatkarlıktan kalkınma işbirliklerine kadar geniş bir yelpazedeki politikalar ve faaliyetler Birliğin kültür alanındaki eylemlerini kapsamaktadır. Örneğin, Birlik geliştirmekte olan ülkelerde kültür ve sanat alanlarındaki yaratıcılığın ve yenilikçiliğin daha da sürdürülebilir olmasını sağlamak için kültür ve sanat sektörünün dayanıklılığını güçlendirmeyi önemsemektedir (Official Journal of the European Union, 2007). Bu doğrultuda Lizbon Antlaşması'nın 2 E Maddesine göre de Birlik, uluslararası kültürel işbirliğini ve ulusötesi kültürel alışverişi teşvik ederek uluslararası ilişkilerinde Avrupa'nın çeşitlilik içeren kültür politikasını ön plana çıkarmaktadır (The Treaty on The Functioning of the European Union-TFEU). AB ayrıca kültürel mirasın korunmasına yönelik uluslararası politikaları çok uzun zamandır desteklemekte ve bu anlamda ülkeler ve uluslararası kurum ve kuruluşlar ile işbirlikleri gerçekleştirmektedir. Örneğin Birlik, bu doğrultuda, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-UNESCO) 2005 Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi'ne (UNESCO, 2005) taraf durumdadır.

2007 yılından bu yana Birlik uluslararası ilişkilerinde kültürü önemli bir araç ve unsur olarak değerlendirmektedir (European Commission, 2007). Bu doğrultuda Birlik düzeyinde uluslararası kültür politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasında AB kurumlarının çeşitli rolleri ve görevleri bulunmaktadır. Örneğin Komisyon, Birliği uluslararası politikada daha güçlü bir küresel aktör, daha etkili bir uluslararası ortak ve sürdürülebilir kalkınmaya daha fazla katkı sağlayabilen bir kurum yapabilmek için uluslararası kültürel ilişkilerin yürütülmesini desteklemekte ve bu konuda stratejiler üretmektedir. Hatta bu

yaklaşım Avrupa Kültür Gündemi'nin de üç ana hedefinden biri olmuştur. Avrupa Komisyonu ile AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilciliği tarafından Haziran 2016'da ortaya konan uluslararası kültürel ilişkilere ilişkin AB stratejisi de çalışmanın bir sonraki bölümünde detaylı şekilde ele alınacağı gibi, AB ile ortak ülkeler arasında kültürel işbirliğini teşviki amaçlamaktadır. Bu çerçevede çalışmanın bir sonraki bölümünde AB'nin kültür politikasının çerçevesine ve bunun Birliğin dış ilişkilerine yansımalarının incelenmesine geçilebilir.

AB'nin Kültür Politikasının Çerçevesi ve Birliğin Dış İlişkilerine Yansıması

Yukarıda da aktarıldığı gibi, AB dış politikası açısından uluslararası kültürel işbirlikleri bir amaç değil bir araç olarak değerlendirilmelidir. Buradaki amaç ise toplumlar arasındaki önyargıları ortadan kaldırmak, kültürlerarası diyalogları genişletmek, bölgesel ve küresel uzlaşmayı teşvik etmek ve böylece bölgesel ve küresel çatışmaları önleyerek uzun soluklu sürdürülebilir barışı tesis edebilmektir. Örneğin mültecilerin entegrasyonu, radikalleşmeye karşı mücadele ve ülkelerin kültürel miraslarının korunması gibi ulusal, bölgesel ve küresel sorunlara yanıt olarak Birlik uluslararası kültürel ilişkileri etkili bir araç olarak kullanmaya çalışmaktadır (European Commission, 2016a). Bununla birlikte Birlik uluslararası ilişkilerinde kültürü önemli bir araç olarak kullanırken bu noktada kültür diplomasisi yaklaşımına yoğunlaşmasını ise buradaki temel enstrüman olarak ifade edebiliriz. Kültür diplomasi bilim, spor ve popüler kültürden gösteri ve görsel sanatlara, edebiyattan kültürel mirasa kadar iki veya daha fazla kültür arasındaki ilişkileri geliştirmeye yönelik faaliyetleri içeren bir dış politika uygulaması ya da tercihidir (Bound, vd. 2007: 16). Ancak AB açısından bu enstrümanın etkili kullanılabilmesi onun uluslararası kamuoyundaki olumlu algısı ve kendisine ulaşılmak istenen bir hedef olarak görülmesiyle doğrudan ilgilidir. Bu çerçevede Birliğin yumuşak gücü olarak da tarif edilebilecek kültürel çekiciliğinin boyutu, diplomatik ağlarının gücü, Birlik üyesi devletlerin yüksek öğrenim sistemlerinin küresel itibarı, üye ülkelerin ve Birliğin ekonomik istikrarının çekiciliği ve dünyayla dijital etkileşimi gibi unsurlar Birliğin bölgesel ve küresel düzeyde olumlu algıya sahip olmasına ve kendisinin ulaşılmak istenen bir hedef olarak görülmesine dolayısıyla da 'çekiciliğinin' artmasına neden olmaktadır (Agata, 2019: 386). Bu ise AB'nin uluslararası oyuncu olduğu algısını güçlendirebilmesi ve aynı zamanda Birliğin zaman zaman zarar gören bölgesel ve küresel aktörlüğü imajının iyileştirebilmesine de katkı sunacaktır (Reiterer, 2014: 140). Bu durum Birliğin uluslararası kültürel ilişkilerinin üçüncü ülkelerle daha rahat bir şekilde yürütülmesine katkı sunmaktadır. Günümüzde Birlik hem sahip olduğu ve anayasası niteliğindeki belgelerle de ortaya koyduğu kimliği hem de bu kimlik ile bağdaşan dış politika

tercihleri ve araçları ile uluslararası ilişkilerinin yürütülmesinde kültür konusuna verdiği önemi göstermektedir. Burada altını tekrar çizmemiz gerekir ki az önce dile getirilen kimlik kavramı bağlamında AB'nin dış politikası yumuşak güce dayanmaktadır ve yumuşak gücün içeriğini de ortak değerlere dayalı işbirliklerini teşvik etmek yer almaktadır. Bu itibarla Birliğin uyguladığı kültürel diplomasi hem Birliğin temel dış politika tercihi olan 'yumuşak güç' yaklaşımı için meşrulaştırıcı bir rol oynamakta hem de yine Birliğin diplomasi uygulamaları ve dış ilişkilerinin yürütülmesi için etkili bir ortamın oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Netice itibariyle, Anheier'in da vurguladığı gibi "AB kültürel diplomasiyi yumuşak gücün bir alt kategorisi olarak" algılamakta ve bu da bir bakıma Birliğin dış politikadaki tercihi olan yumuşak gücün hayata geçirilmesini sağlamaktadır (Anheier, 2012: 10).

Bu kapsamda AB'nin uluslararası ilişkilerinde kültür politikasının çerçevesini üç somut adımda inceleyebiliriz. Birliğin bu yöndeki ilk somut adımı 2007 yılında "Küreselleşen Dünyada Kültüre Yönelik Avrupa Gündemi" başlıklı politika belgesinin yayınlanması olmuştur (Eur-lex, 2007). 'Avrupa'nın ilk kültür politika belgesi' olarak da bilinen bu belge, 10 Mayıs 2007 tarihinde Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanmıştır. Belge elgesi Kasım 2007'de Avrupa Kültür Bakanları tarafından da kabul edilmiştir (Näss, 2010: 1). Komisyon tarafından hazırlanan söz konusu belgede gerek Birlik içinde gerekse de üçüncü ülkelerle kültürel işbirliklerinin geliştirilmesini ve yoğunlaştırılmasını hedefleyen bir Avrupa kültür gündemi oluşturulmuştur. Birlik, Kültür Gündemi'nin aktif işleyebilmesi için yönetim yaklaşımı çerçevesinde AB üyesi devletler ile küresel, bölgesel ve yerel sivil toplum kuruluşları, uluslararası örgütler ve üçüncü ülkeler ile işbirliği mekanizmalarının ve programlarının oluşturulmasına ve uygulanmasına dikkat çekmiştir (Dewey, 2008: 99-100). Bu minvalde, Avrupa Kültür Gündemi'nin hedefleri uluslararası düzeyde üç öncelik etrafında şekillenmiştir. Bunlardan ilki, bölgesel ve küresel düzeyde kültürel çeşitliliğin ve kültürlerarası diyalogun desteklenmesidir. İkincisi, yine bölgesel ve küresel düzeyde büyüme ve istihdama yönelik olarak kültürel ve sanatsal alanlarda yaratıcılığın teşvik edilmesidir. Üçüncüsü ise, bu çalışmanın da özü itibariyle, Birlik ile üçüncü ülke ve bölgeler arasında kültürel alışverişi teşvik ederek Birliğin uluslararası ilişkilerinde kültürel boyutunun güçlendirilmesidir (Commission of the European Communities, 2007).

Avrupa Parlamentosu da bu doğrultuda AB'nin dış ilişkilerinin kültürel boyutlarına ilişkin kararını 12 Mayıs 2011 tarihinde kabul etmiştir. Buna göre Parlamento kültürün AB dış politikalarında dikkate alınması gerektiğine vurgu yapmıştır. Örneğin Parlamento, Birlik ile Hindistan arasında toplumlararası temasları güçlendirmek amacıyla kültüre ilişkin politika diyaloglarının başlatılmasını tavsiye etmiştir (European Parliament, 2011). Bu noktada, çalışma

açısından, Birliğin uluslararası ilişkilerinde kültürel boyutun güçlendirilmesi için Avrupa Kültür Gündemi tarafından yapılan önerilere değinmek yerinde olacaktır. Avrupa Kültür Gündemi, kültür alanında Birliğin uluslararası ilişkilerinde siyasi diyalogu sürdürmesinin ve AB ile üçüncü ülkeler arasında kültürel alışverişi teşvik etmesinin altını çizmektedir. Bununla birlikte, Birliğin kültür alanını sosyo-ekonomik kalkınmanın da önemli bir aktörü olarak değerlendirmesinden (Monnet, 2012: 512) dolayı özellikle de gelişmekte olan ülkelerle olan ilişkilerde kültür alanı söz konusu ülkelerin kalkınma politikalarının desteklenmesinde bir öncelik olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda Komisyon tarafından hazırlanan Avrupa Kültür Gündemi'nde gelişmekte olan ülkelerin kültürel ürünlerinin ve hizmetlerinin Birlik aracılığıyla küresel pazarlara erişiminin teşvik edilmesi önerisinde bulunulmasını da bu noktada önemli bir örnek olarak telaffuz edebiliriz. Yine bu çerçevede dünya kültürel mirasının korunması ve küresel kültürel faaliyetlerin mali ve teknik anlamda desteklenmesi için Birliğin dış ilişkilerinde bu alanlara eğilmesi gerekliliğinin de Avrupa Kültür Gündemi'nde yer almasını bir diğer örnek olarak verebiliriz. Çalışmanın sonraki bölümlerinde detaylı örneklerde de görülebileceği gibi, üçüncü ülkelerden kültürel malların ve hizmetlerin Avrupa pazarlarına erişimini teşvik etmeyi de bu kapsamda değerlendirebiliriz. AB'nin kültür alanında faaliyet gösteren uluslararası kuruluşların çalışmalarına katılımının güçlendirilmesi gerekliliğine vurgu yapılmasını da bu kapsamda son örnek olarak verebiliriz.

AB'nin uluslararası kültür politikasının stratejik çerçevesinin ikinci somut adımı ise Avrupa Komisyonu ile AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilciliği tarafından Haziran 2016'da ortaya konan Uluslararası Kültürel İlişkilere İlişkin AB Stratejisi'dir. Bu yaklaşımla beraber Birlik, kültürü AB uluslararası ilişkilerinin merkezine yerleştiren yeni bir stratejiyi kabul etmiştir (European Commission, 2016b). Strateji, AB ile ikili ve çok taraflı ilişkilere sahip ülkeler arasında kültürel işbirliğini teşvik etmeyi ve böylece barışa, hukukun üstünlüğüne, ifade özgürlüğüne, karşılıklı anlayışa ve temel değerlere saygıya dayalı bir küresel düzeni teşvik etmeyi amaçlamıştır (European Commission, 2016b). Bu çerçevede kültürün, başta gençler olmak üzere insanlar arasında köprüler kurmak ve karşılıklı anlayışı güçlendirmek için güçlü bir araç olduğunun vurgulandığı belgede aynı zamanda kültürün ekonomik ve sosyal kalkınmanın da motoru olabileceğinin altı çizilmiştir. Kültürün, Avrupa'da, Afrika'da, Orta Doğu'da ve Asya'da radikalleşmeye karşı mücadelede çok önemli bir role sahip olduğu ve bu nedenle de uluslararası kültürel ilişkilerin Birliğin dış politikasının merkezinde yer alması gerektiği de yine bu Strateji belgesinde dile getirilmiştir (European Commission, 2016a).

AB'nin uluslararası kültür politikasının stratejik çerçevesinin üçüncü somut adımı ise yukarıda detaylı şekilde analiz edilen Avrupa Kültür Gündemi'nin 2018

yılında Yeni Avrupa Kültür Gündemi (European Commission, 2018) olarak yenilenmesidir. Komisyon tarafından hazırlanan strateji belgesinin uluslararası kültürel ilişkilerin güçlendirilmesi bölümünde üç temel amaçtan bahsedilmektedir. Bunlardan ilki, sürdürülebilir sosyal ve ekonomik kalkınma için kültür ve yaratıcılık potansiyelinin geliştirilmesini sağlamaktır. AB açısından bu durumu sağlamanın nedenini ise iki noktada ifade edebiliriz. Bunlardan ilki, Birliğin kültür alanını kapsayıcı bir büyüme ve istihdam yaratmanın kaynağı olarak görmesidir. İkincisi ise AB açısından yine kültür alanındaki yaratıcı ürünlerin küresel ticarete geniş bir pastaya sahip olmasıdır (European Commission, 2018). Stratejinin ikinci amacı, kültürlerarası diyalog yoluyla barışı teşvik etmek ve radikalleşmeyle mücadele etmeye dayanmaktadır. AB burada da söz konusu amaca ulaşmayı iki nedenle önemsemektedir. Bunlardan ilki Birliğin kültürlerarası diyalogu, toplumlar içinde ve arasında karşılıklı anlayışı ve barışı inşa edebilecek ve geliştirebilecek bir etken ve arabuluculuk rolü olarak görmesidir. İkincisi ise kültürlerarası diyalog yaklaşımının kültürel çeşitliliğin ve insan haklarının değerini göstermeye ve korumaya yardımcı olacağı savunusudur. Uluslararası Kültürel İlişkilere Yönelik AB Stratejisi'nin üçüncü temel amacı ise kültürel miras konusunda küresel işbirliğinin güçlendirilmesini sağlamak üzerinedir. Bu çerçevede Birlik kültürel miras kavramını kültürel çeşitliliğin korunması ve yaşatılması olarak algılamaktadır. AB, uluslararası işbirliği içerisinde bulunduğu devletler, uluslararası örgütler ve küresel sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte eğitim, beceri geliştirme ve bilgi aktarımı faaliyetleri sağlayarak dünya çapında kültürel mirasın korunmasında önemli bir rol oynayabilmeyi hedeflemektedir.

AB'nin uluslararası kültür politikasının çerçevesinin üçüncü somut adımını açıkladıktan sonra burada altı çizilmesi gereken önemli bir nokta ise AB'nin yukarıda ifade edilen üç temel stratejinin hayata geçirilmesinde tek başına faaliyet göstermediğidir. Birlik, söz konusu stratejinin gerçekleştirilmesi kapsamında, çalışmanın sonraki bölümlerinde de görüleceği gibi, hem Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi (Konsey), Komisyon, Avrupa Dış Eylem Servisi ve Avrupa Parlamentosu gibi Birlik kurumları ile hem AB üyesi ülkelerin hükümetleri ve kültür enstitüleri ile hem de üçüncü ülkeler ve uluslararası örgütlerle aktif bir şekilde birlikte çalışmaktadır. Bu çerçevede 54 ülkeyle geniş çaplı bir haritalama ve istişare süreci gerçekleştirilerek, AB'nin dış ilişkilerinde kültür politikasına yönelik stratejik yaklaşımın nasıl geliştirilebileceğine dair politik bir yol haritası ortaya konulmuştur (European Commission, 2018). Bunun yanı sıra, Birliğin dış ilişkilerinde kültüre daha stratejik bir yaklaşımın temelini oluşturan hedefler ve ilkeler konusunda da Birlik üyelerine danışılmıştır. Örneğin, Birlik üyesi devletler kendi aralarında, özellikle ortak dış ve güvenlik politikasında çoğu zaman fikir ayrılıkları ve çıkar farklılıkları yaşayarak Konsey'de ortak karar almada zorlansalar da AB'nin uluslararası kültürel

ilişkilerine yönelik stratejik yaklaşım konusunda hem fikir olduklarını gözlemleyebiliyoruz. Bu noktada önemli bir örnek olarak 7 Haziran 2019’da kabul edilen Konsey kararını verebiliriz. Söz konusu kararın sonuç bölümünde yer alan; “Birlik üyesi devletler dış ilişkiler çerçevesinde politika ve programlarda kültürün rolünün daha da güçlendirilmesi, Birliğin uluslararası kültürel ilişkiler çerçevesinde uluslararası platformlardaki temsiliyetinde tek sesliliğin sağlanması ve çatışma yaşanan bölgelerde barışın getirilmesinde kültür ve kültürel mirasın rolünü destekleyen uluslararası örgütler ve kurumlarla ortaklıkların geliştirilmesi” (Official Journal of the European Union, 2019) kararını Birlik ve Konsey üyesi devletler kabul etmişlerdir. Bu noktada bir diğer önemli örnek ise Konsey’in uluslararası kültürel ilişkileri, 2023-2026 dönemini kapsayan Konsey Kültür Çalışma Planı (Official Journal of the European Union, 2022) kapsamında, kendi dört önceliğinden birine dahil etmesidir. Avrupa Birliği’nin Dış ve Güvenlik Politikası Küresel Stratejisi de kültürel diplomasiyi “Birliğin ortak bir dış politika takip edebileceği bir alan olarak” tanımlamıştır (European External Action Service, 2016). Bu strateji belgesine ek olarak Yeni Avrupa Kalkınma Mutabakatı da kültürün küresel ve bölgesel kalkınmadaki rolünü önemli bir bileşen ve kolaylaştırıcı olarak kabul etmiştir. Söz konusu Mutabakat metninde kültür, kalkınmanın hem kolaylaştırıcısı hem de önemli bir bileşeni olarak değerlendirilmiş, bu çerçevede “kültür alanı uluslararası düzeyde ekonomik büyümeyi güçlendirirken sosyal içermeyi, ifade özgürlüğünü, sivil düşüncenin güçlendirilmesini ve çatışmaların önlenmesinin kolaylaştırıcı bir faktörü” olarak da görülmüştür (European Commission, 2022a). Yukarıda aktarılan gelişmeler itibariyle dile getirmek gerekir ki, Birlik uluslararası kültürel ilişkilere yönelik etkili bir strateji geliştirebilmektedir. Birliğin uluslararası kültürel ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik stratejilerin incelenmesinin ardından çalışmanın bir sonraki bölümünde söz konusu stratejilerin bölgesel ve küresel işbirlikleri çerçevesinde nasıl uygulandıkları ele alınacaktır.

AB, Birlik üyesi ülkeler dışındaki ülkelerle bölgesel ve küresel düzeyde ikili ilişkiler aracılığıyla kültürel işbirliğini ve politika diyalogunu geliştirmekte ve çeşitlendirmektedir. Bölgesel ülkeler arasında AB’ye aday ve potansiyel aday ülkeleri ve Avrupa Komşuluk Politikası kapsamında Güney ve Doğu Ortaklığındaki ülkeleri, küresel düzeydeki ülkeleri ise gelişmekte olan ülkeler olarak sayabiliriz. Bu aşamada çalışmanın sonraki bölümünde, yukarıda bahsi geçen bölgesel ve küresel aktörler düzeyinde, Birliğin uluslararası kültürel ilişkilerinin ve işbirlikleri incelenecektir. Bu çerçevede öncelikle AB’ye aday ve potansiyel aday ülkeler ile Birlik arasındaki uluslararası kültürel ilişkilerin incelenmesine geçebiliriz.

AB'ye Aday ve Potansiyel Aday Ülkeler

AB'ye yeni ülkelerin dahil olması sürecine AB'nin genişlemesi adı verilmektedir. Bu itibarla Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda tarafından kurulan Birlik 2024 yılı itibariyle 27 üyeye sahiptir. Bununla birlikte herhangi bir Avrupa ülkesi, AB'nin demokratik değerlerine saygı duyması ve bunları desteklemeye kararlı olması durumunda üyelik başvurusunda bulunabilmektedir. Bu çerçevede Birliğe dahil olmak isteyen ve AB ile katılım müzakereleri yürüten ülkeler ise aday ve potansiyel aday ülkeler olarak tarif edilmektedirler. Yine 2024 yılı itibariyle Birliğe dahil olmak isteyen sekiz aday ve iki potansiyel aday olmak üzere toplam 10 ülke bulunmaktadır.¹

Öte yandan, AB'nin Yaratıcı Avrupa Programı, Birlik düzeyinde kültürel ve yaratıcı sektörleri desteklemektedir. Birliğe aday tüm ülkeler de Yaratıcı Avrupa'nın Kültür alt programına dahildirler. Bu çerçevede Birliğin aday ve potansiyel aday ülkelerle yürüttüğü uluslararası kültürel ilişkiler, programlar ve projeler de Yaratıcı Avrupa Programı dahilindedir. Öte yandan, Temmuz 2019'da Avrupa Komisyonu, Batı Balkanlar'daki kültürel işbirliğini ve kültürlerarası diyalogu güçlendirmeye karar vermiştir (Ministry of Foreign Affairs Republic of Poland, 2019). Bu kapsamda bir yandan Batı Balkan ülkelerinin kültürlerinin tanıtılması ve yaygınlaştırılması sağlanırken diğer yandan da Batı Balkanlar'da yasadışı yapılan kültürel malların ticaretine ilişkin mücadeleyi AB ve UNESCO birlikte yürütmektedir. (UNESCO, 2022). Bununla birlikte, Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) da aday ve potansiyel aday ülkelerin AB'ye katılım hazırlıklarını destekleyerek sınır ötesi işbirliğini kolaylaştırmaktadır. Örneğin IPA kapsamında Batı Balkanlar ile Avrupa kültürel işbirliği projeleri sürdürülmektedir. Bu çerçevede söz konusu bölgeyle Birlik arasındaki kültürel işbirliğini güçlendiren, kültürel ve yaratıcı endüstrileri geliştiren 13 proje hayata geçirilmiştir. Bu projeler arasında çağdaş dans, çeviri, grafik sanatları, grafik dizayn, dijital sanat, film ve müzik gibi edebi ve görsel-işitsel konular ile kütüphane, müze ve hikâye anlatımı gibi kültürel miras temaları yer almıştır (European Commission, 2022b). Sırbistan, Kosova ve Avusturya tarafından yürütülmekte olan sosyal etkileşimli tiyatro projesini burada örnek olarak verebiliriz. Proje kapsamında hem siyasi sorunlar yaşayan iki ülke arasında kültür alanı üzerinden bir işbirliği, temas ve iletişim sağlanmakta hem de projede yer alan üç ülke arasında sanatsal araştırma, sosyal katılımlı tiyatro ve sosyal katılımlı sanat alanlarında kapasite geliştirme ve öğrenme fırsatları yaratılmaktadır (European Commission, 2023a). Burada bir diğer örnek olarak

¹ Aday ülkeler: Türkiye, Sırbistan, Karadağ, Kuzey Makedonya, Bosna Hersek, Arnavutluk, Moldova ve Ukrayna Potansiyel aday ülkeler: Gürcistan, Kosova.

Sırbistan, Yunanistan, Kuzey Makedonya ve Çekya'nın ortaklaşa yürüttükleri projeyi verebiliriz. Avrupalı genç tiyatro izleyicileri ve sanatçıları arasında çeşitli iletişim modellerinin geliştirilmesine katkıda bulunmak, Avrupalı tiyatro sanatçıları ve kuruluşları arasında işbirliğini, iletişimi ve etkileşimi sağlamak ve kapasitelerini artırmak projenin temel hedefleri arasında yer almıştır. Böylece hem siyasi sorunlar yaşayan komşu ülkeler arasındaki iletişim ve etkileşim kültürel temaslarla sağlanmakta hem de söz konusu ülkeler arasındaki kültürel alışveriş teşvik edilebilmektedir (European Commission, 2024a). Son örnek olarak ise Sırbistan, Bosna Hersek ve Slovenya tarafından gerçekleştirilmekte olan ve evrensel değerler kapsamında Avrupa edebiyatında kadının konumuna odaklanan projeyi verebiliriz. Proje, katılımcı ülkelerdeki edebiyat çeşitliliğine, yazarlar, çevirmenler ve yayıncılar arasındaki işbirliğinin teşvik edilmesine odaklanmaktadır. Ayrıca, yukarıdaki örnekte de aktarıldığı gibi, burada da siyasi sorunlar yaşayan Sırbistan ve Bosna Hersek arasındaki iletişim ve etkileşim kültürel işbirliği aracılığıyla güçlendirilerek taraflar arasındaki sorunların çözümüne katkı sağlanmaya çalışılmaktadır. Proje kapsamında ayrıca edebiyat sanatı alanında sınır ötesi işbirlikleri de desteklenmektedir (European Commission, 2023b). Aday ve Potansiyel aday ülkeler özelinde AB'nin uluslararası kültürel ilişkilerinin incelenmesinin ardından çalışmanın hemen bir sonraki bölümünde Birliğe komşu ülkeler incelenecektir.

Avrupa Birliği'ne Komşu Ülkeler ve Güney ve Doğu Ortaklığı Ülkeleri

Avrupa Komşuluk Politikası, Birliğin 2004 yılında yaşadığı genişlemenin² kendisine yakın, özellikle de doğu komşuları üzerindeki olumsuz etkilerini hafifletmek ve bu komşu ülkelerle de bir 'yakınlık politikası' oluşturmak amacıyla 2002 yılında ortaya atılmıştır (Gstöhl, 2017: 3). Birlik açısından, Avrupa Komşuluk Politikasının hedefi üyelik perspektifi olmayan komşu ülkelerle ekonomik, politik ve kültürel iş birliği kurmaktır. Bu kapsamdaki ülkeler şunlardır: Cezayir, Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Mısır, Gürcistan, İsrail, Ürdün, Lübnan, Libya, Moldova, Fas, Filistin, Suriye ve Tunus (European Commission, 2023c). Bu minvalde kültürel işbirliği AB'nin söz konusu politikasının bir parçasıdır. Avrupa Komşuluk Politikasında yer alan ülkeler ile Birlik arasındaki kültürel ilişkiler ve işbirliği ise Avrupa Komisyonu'nun kültür ve görsel-işitsel sektörleri desteklemeye yönelik programı olan ve AB'ye aday ve potansiyel aday ülkelerin de, yukarıda değinildiği gibi, yararlanıcısı olan Yaratıcı Avrupa Programı kapsamında gerçekleştirilmektedir. Komşu ülkeler,

² AB, 1 Mayıs 2004 tarihinde tarihinin en büyük genişlemesini yaşayarak 10 ülkeyi üye kabul etmiştir. Bu ülkeler: Polonya, Macaristan, Çekya, Estonya, Litvanya, Letonya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Malta, Slovakya, Slovenya.

Yaratıcı Avrupa Programı'nın kültür alt programında yer almaktadırlar. Bu kapsamda gerçekleştirilen projeler ise AB üyesi ülkelerin ve komşuluk politikası içerisinde yer alan ülkelerin birlikte gerçekleştirdiği çalışmaları kapsamaktadır. Bu çerçevede söz konusu ülkeler hem 2014-2020 Yaratıcı Avrupa Programı'nda yer almışlar hem de halen devam etmekte olan 2021-2027 programında yer almaktadırlar. Kültürel miras, tasarım, edebiyat, yayıncılık, müzik ve performans sanatları gibi kültürel ve sanatsal etkinliklerin desteklendiği 2021-2027 programının bütçesi ise 2,44 milyar Avro'dur. Bu rakam 2014-2020 yılı için 1.47 milyar Avro tutarında olmuştur. AB'nin Komşuluk Politikası kapsamında ise Birliğin uluslararası kültürel ilişkilerini Güney ve Doğu Ortaklığı olarak iki ayrı bölge üzerinden daha ayrıntılı olarak inceleyebiliriz.

Cezayir, Mısır, İsrail, Ürdün, Lübnan, Libya, Fas, Filistin, Suriye ve Tunus AB'nin Güney Ortaklığı kapsamındaki Akdeniz ve Afrika ülkeleridir. Birliğin bu ülkelerle ilişkilerine yönelik ilk somut politik hedef o zamanki adıyla Avrupa Topluluğu tarafından 1973'de yayınlanan Avrupa Kimliği Deklarasyonu ile belirlenmiştir. Bu Deklarasyona göre Birlik Akdeniz, Afrika ve Ortadoğu ülkeleriyle tarihsel bağlarını koruyacaktır (Passerini, 2010: 218). Bu çerçevede Birlik, söz konusu coğrafyadaki ülkeler ile kurumsal ortaklığını 1995 yılında Barselona Konferansı'nda Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın başlatılmasıyla kurmuştur (Ion,2015: 492). Konferansta kabul edilen Barselona Deklarasyonu ise Akdeniz Bölgesi'ndeki kültür ve medeniyetlerin kültürlerarası diyalog yaklaşımıyla ve insani, bilimsel ve teknolojik düzeydeki alışverişler ile bölge halklarını yakınlaştırmının önemini altını çizmiştir. Bu nedenle AB, kültürel açıdan Avrupa-Akdeniz alanı boyunca bilgi alışverişi yoluyla karşılıklı anlayışı ve bilgiyi teşvik etmek için kültürlerarası işbirliğini ve dolayısıyla bölgeyle uluslararası kültürel ilişkileri geliştirmeyi planlamıştır (Perini, 2020: 607). Birliğin bu işbirliğini ortaya koymasındaki temel neden ise söz konusu bölgede insan haklarının, barışın, istikrarın, ekonomik refahın ve demokratik değerlerin uzun soluklu bir şekilde korunmasını sağlamaktır. AB'nin bölgeyle ilişkileri, Avrupa Kalkınma Mutabakatı, AB Küresel Stratejisi ve revize edilmiş Avrupa Komşuluk Politikası tarafından yönlendirilmektedir. 2014 – 2020 Bölgesel Güney Strateji Belgesi söz konusu ortaklığın hedefini halklar arası temasları artırmak olarak belirlemiş ve özelliklede gençlik ve sivil toplum programlarına ve işbirliğine odaklanmıştır. Bölgesel Güney Çok Yıllı Gösterge Programının öncelikleri arasında da kültür ve gençlik alanlarındaki sürdürülebilir işbirlikleri önemli yer tutmuştur. Bu tutum, Güney Ortaklığında gençliği ve kültürü desteklemeye yönelik bir programın da finansmanına yol açmıştır. SAFIR programı adı verilen bu program aracılığıyla gençlerin kapsayıcı şekilde demokratik toplumların inşasına aktif katılımları teşvik edilmektedir (Safir,

2020).³ 2014 – 2018 yılları arasında da Med-Culture programı, dokuz Güney Akdeniz ülkesinde kültür sektörüyle ilgili kültür politikalarının ve uygulamalarının geliştirilmesi ve iyileştirilmesi konusunda katkılarda bulunmuştur (MED Culture, 2015). Program sivil toplum kuruluşları, bakanlıklar, kültürle ilgilenen özel ve kamu kuruluşları ve diğer ilgili aktörler arasındaki işbirliğinin kuvvetlendirilmesini de hedeflemiştir. Bu doğrultuda kültür sektörünün yönetişiminin iyileştirilmesini ve kültür alanında sivil toplum kuruluşları ile kamu ve özel sektörde yer alan paydaşlar arasındaki kapasitelerin karşılıklı gelişiminin güçlendirilmesini bu çerçevede değerlendirebiliriz. Fransa, Hırvatistan ve Tunus'un işbirliği içerisinde olduğu ve grafik tasarım profesyonellerinin ihtiyaçlarını karşılayacak araştırma ve eğitime odaklanan projeyi bu noktada örnek olarak verebiliriz (European Commission, 2024b). Arnavutluk, Fransa ve Tunus tarafından ortaklaşa gerçekleştirilen ve elektronik müzik alanında kadın sanatçıları teşvik eden projeyi de yine burada bir diğer örnek olarak verebiliriz. Tunus, Arnavutluk ve Fransa'da müzik endüstrisinde cinsiyet eşitsizliklerini azaltmak amacıyla güden proje aynı zamanda katılımcı üç ülke arasında kültürel köprülerin ve işbirliğinin kurulmasını da hedeflemektedir (European Commission, 2024c). Netice itibarıyla Birliğin bu bölge ile olan ilişkisi, yumuşak güç temelinde bir kültür diplomasisi uygulayarak yakın ve uzun dönemde bölgenin toplumsal aktörleri üzerinde etki oluşturmaya dayanmaktadır. AB'nin Komşuluk Politikası kapsamında Birliğin uluslararası kültürel ilişkilerine Güney Ortaklığı özelinde yer verdikten sonra Doğu Ortaklığı kapsamındaki ülkelerle kültürel ilişkilerin incelemeye geçebiliriz.

Doğu Ortaklığı, AB üyesi ülkeler olan Polonya ve İsveç tarafından öne sürülen ve daha sonra 2009 yılında Birliğin Komşuluk Politikası çerçevesinde Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna ile ilişkilerini tarif etmek için oluşturulan bir kavramdır (Korosteleva, 2013: 21). Ortaklığın amacı, AB ile yukarıda adı geçen ülkeler arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkileri güçlendirmek ve derinleştirmektir (European Commission, 2009a). Bu minvalde, Birliğin bölgeye yönelik kültür politikasının çerçevesini Doğu Ortaklığı Kültür Programı oluşturmaktadır. Doğu Ortaklığına dahil olan ülkelerin kültür politikalarının ve kültür alanındaki yaratıcı sektörlerinin desteklenmesi ve geliştirilmesi programın ana temasıdır. Bunun yanı sıra Doğu Ortaklığı içerisinde yer alan ülkeler ile AB üyesi ülkeler ve Komşuluk Politikası bünyesinde bulunan ülkeler arasında kültürel ağların, bölgesel kültürel bağların ve kültürlerarası diyalogun güçlendirilmesi ve teşvik edilmesi de programın amaçları arasındadır. Program ayrıca, bölgenin sürdürülebilir kalkınmasında

³ Safir, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'daki 9 ülkede Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşmasını ve gençlerin sosyo-ekonomik katılımını destekleyen bir projedir.

kültürün rolünü önemseyerek ekonomik kalkınmaya, sosyal içermeye, çatışma çözümüne ve kültürlerarası diyaloga olumlu kültürel katkılar gösteren bölgesel girişimleri de desteklemektedir (European Commission, 2009b).

Doğu Ortaklığı Kültür Programı'na ek olarak Birlik, bölgeye yönelik olarak EU4Culture programını da uygulamaktadır. EU4Culture programı Birlik tarafından finanse edilmekte ve Ocak 2021-Aralık 2024 tarihleri arasında yürütülmektedir. Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan, Ukrayna ve Moldova Cumhuriyeti'nden sanatçıları ve kültür profesyonellerini kapsayan projelerle söz konusu ülkelerdeki yerel ekonominin kültür yoluyla geliştirilmesi için kentler desteklenmektedir (EU4Culture, 2024). Program kapsamında Doğu Ortaklığı ülkelerindeki başkent olmayan şehirlere özel olarak odaklanarak buralarda kültürel ve yaratıcı sektörler desteklenmektedir (Dorotić, 2023: 21). Bununla birlikte Doğu Ortaklığı Kültür Programı'nda olduğu gibi EU4Culture programında da kültürel politikaların bölge genelinde büyüme ve sosyal kalkınmadaki rolü desteklenmektedir. Bu itibarla, ekonomik kalkınmanın itici gücü olarak kültür sektörünün rolünün artırılmasının desteklenmesi ve toplumlar arası barışçıl ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürlerarası diyalogun teşvik edilmesi programın hedefleri arasında yer almaktadır (Euneighbourseast, 2024). Gürcistan'da, Gürcistan Ulusal Müzesi'nin restorasyonunun ve Güzel Sanatlar Müzesi'nin kurumsal gelişiminin desteklenmesini bu çerçevede örnek olarak verebiliriz. İtalya, Fransa ve Ermenistan'ın hem Avrupa'nın müzik mirasını korumak hem de klasik müzik eğitimi almış Avrupalı genç müzisyenlerin uluslararası kariyerlerini geliştirmek ve desteklemek için geliştirdiği işbirliği projesini de bu kapsamda bir diğer örnek olarak verebiliriz (European Commission, 2023d). Son örnek olarak ise Ermenistan, Gürcistan ve Ukrayna'nın ortaklaşa gerçekleştirdiği çizgi roman ve görsel hikâyeler temalı projeyi verebiliriz. Proje, hem projede yer alan ülkelerin çizgi roman yazarların ve illüstratörlerin Avrupa'daki çizgi roman yazarları ve illüstratörleri ile tanışmasını hem de Doğu Ortaklığı ülkeleri ile AB ülkeleri arasında işbirliği yaratılmasını sağlamayı hedeflemektedir (European Commission, 2024d). AB'nin yakın coğrafyasındaki bölge ülkeleri ile uluslararası kültürel ilişkileri ve politikalarına yer verdikten sonra, söz konusu ilişkiler bağlamında Birliğin küresel düzeydeki politikalarına geçebiliriz. Bu bağlamda çalışmanın bir sonraki bölümünde gelişmekte olan ülkeler ile geliştirilen uluslararası kültürel ilişkiler ele alınacaktır.

Gelişmekte Olan Ülkeler

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri özelinde BM 2030 Gündemi, gelişmekte olan ülkeler için sürdürülebilir kalkınmayı sağlamayı amaçlamaktadır (Birleşmiş Milletler Türkiye, 2024). Kültür kavramı da bu noktada söz konusu hedeflere ulaşmada ekonomik büyüme ve istihdam yaratılması, kültürlerarası diyalogun

teşvik edilmesi, insan haklarına ve demokratik değerlere saygının çoğaltılması, aktif bir sivil toplumun geliştirilmesi, çatışmaların önlenmesi ve siyasal süreçlere aktif katılımın teşvik edilmesi alanlarında önemli katkılar ve yardımlar sunmaktadır. Bu doğrultuda Birlik de yukarıda da dile getirilen Kalkınma Mutabakatı çerçevesinde, kalkınma çalışmalarının büyük bir kısmında kültür alanındaki faaliyetlere yer vermektedir. Örneğin Birlik, 2014-2020 Çok Yıllı Mali Çerçevesi kapsamında, Kalkınma İşbirliği, Avrupa Komşuluk Politikası, Avrupa Kalkınma Fonu ve Horizon 2020 aracılığıyla kültürel ortaklıklar içeren ve işbirliğini geliştiren program ve projelere 300 milyon Avro ayırmıştır. Kültürel miras, turizm, kültür alanındaki iş fırsatlarının desteklenmesi ve beceri gelişimi, kültürel ve yaratıcı endüstrilere ve bunların sosyo-ekonomik kalkınmaya yönelik yönetimine destek, sosyal uyum, hoşgörü, barış ve istikrar için kültürlerarası diyalog, ifade özgürlüğü ve kültürel haklar bu programlar ve projeler kapsamındaki desteklerin yoğunlaştığı alanlardır (European Commission, 2024e).

Bu noktada AB'nin geliştirmekte olan ülkeler ile uluslararası kültürel ilişkileri Afrika, Karayipler ve Pasifik devletlerini kapsamaktadır. AB'nin buradaki kültürel politikalarının temel şekillendiricisi ise Afrika, Karayipler ve Pasifik Devletler Grubu Örgütü (OACPS) tarafından uygulanan ve AB tarafından finanse edilen Afrika, Karayipler ve Pasifik (African, Caribbean and Pacific - ACP) - AB Kültür Programıdır (The ACP-EU Culture Programme, 2008a). 2008 yılında başlatılan Program aracılığıyla ACP ülkelerinin hem sosyo-ekonomik kalkınmasının desteklenmesi hem de bu ülkelerdeki kültürel ve yaratıcı endüstrilerinin rekabet gücünün kuvvetlendirilmesi hedeflenmektedir (The ACP-EU Culture Programme, 2008b). Program, 16'sı Karayip, 15'i Pasifik ve 48'i Sahra-altı Afrika ülkelerinden toplam 79 ülkeyi kapsamaktadır. Birlik, 2008-2017 döneminde ACP ülkelerinde kültür ve yaratıcılığın desteklenmesine 45 milyon Avroluk mali destek sağlamıştır. Program, 2019-2026 dönemi için ise 40 milyon Avro tutarında bir bütçeye sahiptir. ACP ülkelerindeki kültürel ve yaratıcı endüstrilerin rekabet gücünü artırmayı hedefleyen programın diğer amaçları arasında, girişimciliği, kültürel yenilikçiliği ve gençliğin katılımını teşvik etmeyi, sanatçıların ve kültür profesyonellerinin iş olanaklarını geliştirmeyi ve iyileştirmeyi ve kültürel üretimlerin ulusal ve uluslararası pazarlarda dağıtımını teşvik etmeyi sayabiliriz (The ACP-EU Culture Programme, 2008c). Program, bölgesel veya uluslararası kuruluşlar tarafından yönetilen, ancak çoğunluk ACP bileşenini içeren görsel-ışitsel sektörleri de desteklemektedir. Bu kapsamda görsel sanatlar, festivaller, kültürel miras ve kültür endüstrisine yönelik sanatsal faaliyetler kapsamında oluşturulan projeler program tarafından desteklenmektedir. Program ve projelerin yürütülmesinde Gana Ulusal Film Otoritesi, Belgesel Afrika Kenya ve Ruanda Film Ofisi gibi ulusal otoriteler ile de beraber çalışılmaktadır. Program kapsamında 2008-2017 döneminde, az önce

ifade edilen alanlarda, 82 proje desteklenmiştir. Afrika, Karayipler ve Pasifik bölgelerinde toplam 3800 sanatsal ve kültürel etkinlik düzenlenmiştir. Program kapsamında %80'i genç olmak üzere toplam 8600 kişiye eğitim verilmiş, 5000 kişiye desteklenen projeler kapsamında istihdam sağlanmıştır (The ACP-EU Culture Programme, 2008c). Örneğin Dominik Cumhuriyeti'nde yürütülen 'Karayip Film Pazarı ve Sanal Pazar Yeri' projesi kapsamında 50 kişiye eğitim verilmiş ve 12 kişiye de istihdam sağlanmıştır (ACP-EU-Culture Programme, 2024a). Mali'de yürütülen 'Dijital Sermaye' projesinde de 70 kişiye eğitim verilirken 6 kişiye de istihdam sağlanmıştır (ACP-EU-Culture Programme, 2024b). Angola'da gerçekleştirilen 'Bizim Çılgınlığımız' adlı projede de 40 kişiye eğitim verilmiş, 20 kişiye de istihdam sağlanmıştır (ACP-EU-Culture Programme, 2024c). Sierra Leone'da gerçekleştirilen proje ile de bu ülkedeki kültür ve sanat sektörünün gelişmesine ve büyümesine destek olunmuştur. Bu proje kapsamında da 300 kişiye eğitim verilmiş ve 5 kişiye istihdam sağlanmıştır (ACP-EU-Culture Programme, 2024d). Bu örnekler de göstermektedir ki söz konusu bölgede film ve görsel sanatlar sektörlerine yönelik oluşturulan AB fonlarıyla, buralarda üretilen film ve dizilerin kalitesini ve miktarını artıracak ortak yapımların geliştirilerek ve bu ürünlerin yeni pazarlara taşınarak görsel-işitsel sektörünün gelişimine katkıda bulunmak amaçlanmaktadır. Kadınların görsel-işitsel sektöre katılımının ve genç istihdamının artırılması da fonun amaçları arasında yer almaktadır (ACP-EU Culture Programme, 2024e).

AB'nin gelişmekte olan ülkeler ile uluslararası kültürel ilişkilerini ilerletme konusunda attığı başka bir adıma da burada değinmemiz gerekmektedir. Söz konusu adım Avrupa Komisyonu tarafından 16-18 Haziran 2019 tarihlerinde Brüksel'de düzenlenen uluslararası "Gelecek için Kültür" kolokyumudur. Kolokyümde biraraya gelen Afrika, Asya, AB ve Latin Amerika'dan kültür profesyonelleri ve sanatçıları sürdürülebilir kalkınma için yaratıcılık, yenilikçilik ve diyalog üzerine "Gelecek için Kültür" başlıklı vizyon belgesini hazırlamışlar ve kabul etmişlerdir. Katılımcılar vizyon belgesinde kültürü, sürdürülebilir kalkınmanın temel direği olarak kabul etmişler ve kültürlerarası iletişim ve etkileşimin BM'nin Sürdürülebilir Kalkınma amaç ve hedeflerine ulaşmada büyük katkı sağlayacağını altını çizmişlerdir. Kolokyum AB kurumları ve AB üyesi devletler de dahil olmak üzere sanatçılara, özel sektöre, sivil topluma, finans kurumlarına, hükümetlere, uluslararası kuruluşlara ve bağışçılara yönelik olarak tavsiyelerde bulunmuştur. Kültür ve yaratıcı sektörlerle yönelik finansmana erişimin sağlanmasını, sanatçıların ve kültürel girişimcilerin hareketliliğini desteklenmesini, diyalog, karşılıklı saygı ve barışın temeli olarak kültür ve kültürel mirasın desteklenmesini ve sürdürülebilir kalkınmanın finansmanına kültür alanının da entegre edilmesini bu öneriler arasında sayabiliriz (CultureXchange, 2024).

AB'nin gelişmekte olan ülkeler ile geliştirdiği uluslararası kültürel ilişkilerinin de analizinin ardından çalışmanın ortaya koyma çalıştığı Birliğin bölgesel ve küresel düzeydeki söz konusu ilişkilerinin incelemesi tamamlanmıştır. Çalışmanın son kısmında ise çalışma esnasında elde edilen bulgular aktarılacaktır.

Sonuç

Bu çalışmada Birliğin kültür politikası üye ülkeler düzeyinde incelenmemiş, Birliğin uluslararası ilişkilerinde kültürü neden, nasıl ve ne şekilde kullandığı incelenmiştir. Çalışma kapsamında AB'nin kültür politikasının içeriği ve çerçevesi detaylı şekilde incelenmiş ve Birliğin uluslararası kültürel ilişkilerin geliştirilmesine verdiği önemin nedeni ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın temel argümanı, Birliğin dış ilişkilerinde, politikasında ve karar alma süreçlerinde yaşadığı 'tek sesli' olamama ve ortak karar alamama sorununu uluslararası kültürel ilişkilerinde, politikalarında ve karar alma süreçlerinde yaşamadığı oluşturmıştır. Çalışmanın bir diğer temel argümanı ise Birlik kültür politikasını etkili bir dış politika aracı olarak kullandığı yönündedir. Bu çerçevede yapılan araştırmalar ve incelenen belgeler sonucunda çalışmada iki temel bulgu elde edilmiştir. Bunlardan ilki, Birliğin, incelenen resmî belgeleri ışığında, küresel bir perspektife ve sorumluluğa sahip küresel bir aktör olma isteği doğrultusunda küresel düzeyde kültürel arabuluculuk ve kültürel alışverişe yönelik kapsamlı politikaları, programları ve projeleri uyguladığı sonucunun elde edilmesidir. Bu doğrultuda da Birlik uluslararası kültürel ilişkilerin yürütülmesinde ortak noktalarda bir araya gelebilmekte ve 'tek sesli' bir politika takip edebilmektedir.

İkinci temel bulgu ise, kültürün demokratikleşme, insan haklarını koruma, çatışmaları önleme ve barışı inşa etmedeki rolünün AB çıkarları açısından vazgeçilmez olduğunun saptanmasıdır. Bu çerçevede Birliğin söz konusu değerlerin küresel düzeyde savunulmasında uluslararası kültürel işbirliklerin ve ilişkilerin geliştirilmesine biçtiği önemli rolün gözlenmiş olması da çalışmada ulaşılan bir diğer bulgudur. Birlik bu noktada söz konusu değerlerin bölgesel ve küresel düzeyde sahiplenilmesi ve yaygınlaştırılması için, çalışma içerisinde de detaylı şekilde aktarıldığı gibi, oldukça çeşitli kültürel programlar ve projeler uygulamıştır. Bu anlamda Birliğin dış ilişkilerinde kültürel diplomasiyi aktif olarak kullandığı somut şekilde gözlemlenmiştir. AB'nin, küresel sorunların çözümünde uluslararası kültürel ilişkiler aracılığıyla uluslararası arenadaki aktörlerle dayanışmayı hedefleyerek çözüme isteği. Birliğin dış ilişkilerinde kültürün rolünün de giderek artmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışmada yapılan inceleme sonucunda söyleyebiliriz ki, Birlik açısından kültürel diplomasi, Birliğin uluslararası çıkarları temelinde üçüncü

ülkelerde AB'nin görüşleri, politikaları ve önceliklerinin anlaşılmasını artırmak, AB değerlerini ve çıkarlarını desteklemek ve AB algısını olumlu yönde geliştirmek amacıyla AB dış ilişkilerinde kullanılan oldukça önemli bir dış politika uygulama aracıdır. Öte yandan, bu aracın etkili bir şekilde kullanımı AB'yi oluşturan kimlik ve değerlerin korunması ile yakından ilgilidir. Birlik kendisini tarif eden evrensel değerleri koruyabilir ve ona sahip çıkabilir ise uluslararası ilişkilerinde de yumuşak güç politikası çerçevesinde etkin bir kültür diplomasisi uygulayabilecektir. Aksi taktirde Birlik dış politikasını tarif ederken gösterdiği özgüvenini, politika uygulama alanında kaybedebilecektir.

Kaynakça

- ACP-EU-Culture (2024a) “Caribbean Film Mart and the Virtual Marketplace”, <<https://acp-ue-culture.eu/projectmap/countries/DO/?lang=EN>>, (1 Nisan 2024).
- ACP-EU-Culture, (2024b) “Digital Capital”, <<https://acp-ue-culture.eu/projectmap/countries/ML/?lang=EN>>, (1 Nisan 2024).
- ACP-EU-Culture, (2024c) “Our Madness”, <<https://acp-ue-culture.eu/projectmap/countries/AO/?lang=EN>>, (1 Nisan 2024).
- ACP-EU-Culture (2024d) “Facilitating the Development and Growth of the Culture & Arts Sector under the EU-ECOWAS Economic Partnership Agreement”, <<https://acp-ue-culture.eu/projectmap/countries/SL/?lang=EN>>, (1 Nisan 2024).
- ACP-EU Culture Programme (2024e) “Support to the Film and Audiovisual Sectors in ACP Countries”, <<https://www.acp-ue-culture.eu/wp-content/uploads/2022/04/Brochure-SUPPORT-TO-THE-FILM-AND-AUDIOVISUAL-SECTORS-IN-ACP-COUNTRIES-final.pdf>>, (1 Nisan 2024).
- Agata, G. T. S. (2019) “Culture and Identity, Basic Reference for European and Italian Diplomacy”, *Rivista di Studi Politici Internazionali*, 86(3): 385-404.
- Akdemir, E. (2017) “Avrupa Ortak Kültür ve Sanat Mirasının Korunmasında Avrupa Birliği'nin Çalışmaları: Avrupa Kültür Başkenti Programı Özelinde Bir İnceleme”, *Sanat & Tasarım Dergisi*, 7(2):176 – 194.
- Akdemir, E. (2018) Avrupa Birliği'nin Dış İlişkileri ve Politikası: Avrupa Birliği'nin Bütünleş(eme)mesi Üzerine Bir İnceleme, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 17 (2):181-218.
- Akdemir, E. (2019) Avrupa Birliği'nde Kimlik, Kültür Tartışmaları ve Türkiye, 2. Baskı, (Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım).
- Anheier, K. H. (2012) Foundations in the Complex Cultural Diplomacy Environment, *Bridging the Trust Divide: Cultural Diplomacy and Fostering Understanding Between China and the West*, Anheier, K. H. ve Lorentz, B. (der.) (Essen: Stiftung Mercator).
- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) (2005) “Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi”, 20 Ekim, <<https://www.unesco.org.tr/Pages/179/177/>> (15 Aralık 2023).

- Birleşmiş Milletler Türkiye (2024) “Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları”, <<https://turkiye.un.org/tr/sdgs>>, (17 Aralık 2023).
- Boatcă, M. ve Costa, S. (2010) “Postcolonial Sociology: A Research Agenda”, E. G. Rodríguez, M. Boatcă ve S. Costa (der.) *Decolonizing European Sociology: Transdisciplinary Approaches* (Ashgate, Farnham) ss. 13-33.
- Bound, K, Briggs, R., Holden, J. ve Jones, S. (2007) *Cultural Diplomacy*, (Londra. Demos).
- Çeginskas, L. A. V. ve Lähdesmäki, T. (2023) “Dialogic Approach in the EU’s International Cultural Relations: Joint EUNIC-EU Delegation Projects as Heritage Diplomacy”, *International Journal of Cultural Policy*, 29 (1):34-50.
- Commission of the European Communities (2007) “Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a European Agenda for Culture in a Globalizing World”, 10 Mayıs, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0242>>, (29 Mart 2024).
- CultureXchange (2024) “Manifesto: Culture for the Future”, <https://www.acp-ue-culture.eu/wp-content/uploads/2020/12/Manifesto_Culture4Future_Annexes6.pdf>, (1 Nisan 2024).
- Dewey, P. (2008) “Transnational Cultural Policymaking in the European Union”, *The Journal of Arts Management, Law, and Society*, 38(2): 99-118.
- Dorotić, J. (2023) Towards the Empowerment of Culture: The EU’s Response to Recent Crises Through Its Cultural Policy and Beyond, *Studies in European Affairs*, 27(3):7-29.
- EU4Culture (2024) “Cultural and Cross-Innovation Projects”, <<https://www.goethe.de/ins/ge/de/kul/sup/e4c.html>>, (1 Nisan 2024).
- Euneighbourseast (2024) “EU4Culture”, <<https://euneighbourseast.eu/projects/eu-project-page/?id=1487>>, (20 Mart 2024).
- Eur-Lex“Culture”(t/y), <https://eurlex.europa.eu/summary/chapter/culture.html?root_default=SUM_1_CODED%3D10&locale=en>, (01 Kasım 2023).
- Eur-lex (2007), “European agenda for culture in a globalising world”, 14 Ekim, <<https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/european-agenda-for-culture-in-a-globalising-world.html>>, (28 Mart 2024).

- Eur-Lex (2012) “Consolidated Version of the Treaty on The Functioning of The European Union”, 26 Ekim, <<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF>>, (01 Kasım 2023).
- European Commission (2007) “Strategic Framework for the EU's Cultural Policy”, <<https://culture.ec.europa.eu/policies/strategic-framework-for-the-eu-cultural-policy>>, (29 Mart 2024).
- European Commission (2009a) “Eastern Partnership”, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/eastern-partnership_en>, (1 Nisan 2024).
- European Commission (2009b) “Annex 5: Action Fiche for ENPI Regional East Action Programme 2009”, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2017-03/enpi_2009_c2009_4294_rap_east_culture.pdf>, (26 Mart 2024).
- European Commission (2016a) “Joint Communication to the European Parliament and the Council: Towards an EU Strategy for International Cultural Relations”, 8 Haziran, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016JC0029>>, (29 Mart 2024).
- European Commission (2016b) “A New Strategy to Put Culture at the Heart of EU International Relations”, 8 Haziran, <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_16_2074>, (29 Mart 2024).
- European Commission (2018) “Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: A New European Agenda for Culture”, 22 Mayıs, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0267>>, (27 Mart 2024).
- European Commission (2022a) “The New European Consensus on Development ‘Our World, Our Dignity, Our Future’”, 8 Haziran, <https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/european-development-policy/european-consensus-development_en>, <https://international-partnerships.ec.europa.eu/system/files/2019-09/european-consensus-on-development-final-20170626_en.pdf>, (14 Mart 2024).
- European Commission, (2022b) “European cultural cooperation projects in the Western Balkans”, 9 Ağustos, <<https://www.eacea.ec.europa.eu/news->

events/news/european-cultural-cooperation-projects-western-balkans-2022-08-09_en>, (27 Mart 2024).

European Commission (2023a) “UNMASC! Promoting Gender Justice with Socially Engaged Theatre”, <<https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/projects/search/details/101131251>>, (1 Nisan 2024).

European Commission (2023b) “HSIYST - Her Story Is Your Story, Too – Universal Values in European Women's Literature”, <<https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/projects/search/details/101101380>>, (27 Aralık 2023).

European Commission (2023c) “European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations (DG NEAR)”, 8 Kasım, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/index_en>, (27 Aralık 2023).

European Commission (2023d) “NOE- Nouvelle Odysée Européenne”, <<https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/projects/search/details/101131812>>, (20 Mart 2024).

European Commission (2024a) “TRY- Theater Reconnecting with Youth: Inspiring Co-creation”, <<https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/projects/search/details/101131921>>, (10 Şubat 2024).

European Commission (2024b) “EPE-Ecran-Papier-Editer”, <<https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/projects/search/details/101131949>>, (31 Mart 2024).

European Commission (2024c) “briDJing - BriDJing Womxn: Building an EU cross border mid-career development programme for women and non binary artists in the electronic music industry”, <<https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/projects/search/details/101100176>>, (31 Mart 2024).

European Commission (2024d) “Inclusive Comics - Inclusive comics: Visual Stories from Armenia, Georgia and Ukraine”, <<https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/projects/search/details/101128847>>, (10 Ocak 2024).

European Commission (2024e), “International Cultural Relations”, <<https://culture.ec.europa.eu/policies/international-cultural-relations>>, (26 Mart 2024).

European Commission (t/y), “Developing countries”, <<https://culture.ec.europa.eu/policies/international-cultural-relations>>, (26 Mart 2024).

- European External Action Service (2016) “Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe - A Global Strategy for the European Union’s Foreign and Security Policy”, Haziran 2016, <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf>, (19 Aralık 2023)
- European Parliament (2011) “European Parliament resolution of 12 May 2011 on the cultural dimensions of the EU's external actions (2010/2161(INI)”, 12 Mayıs, <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2011-0239_EN.html?redirect>, (1 Nisan 2024).
- Gstöhl, S. (2017) “Theoretical Approaches to the European Neighbourhood Policy”, S. Gstöhl ve S. Schunz (der.), *Theorizing the European Neighbourhood Policy* (Londra ve New York: Routledge) ss. 3-23.
- Günoğur, H. (2012) *Lizbon Antlaşması Sonrasında Avrupa Bütünleşmesi*, (Ankara: Reklam ve Tasarım).
- Han, K. A. (2018) Definition of the Concept of Foreign Policy (Definition, Foreign Policy Objectives of States), *Foreign Policy Analysis* (Der. Akdemir, E.), (Eskişehir: Anadolu University Open Education Faculty Publication).
- Güvenç, B. (1984) *İnsan ve Kültür*, (İstanbul: Remzi Kitabevi).
- Heywood, A (2012) *Siyasetin Temel Kavramları*, çev. Hayrettin Özler, (Ankara: Adres Yayınları).
- Heywood, A. (2014) *Siyaset Teorine Giriş*, çev. Hızır Murat Köse, (İstanbul: Küre Yayınları).
- Higgott, R. ve Lamonica, G. A. (2021) “The Role of Culture in EU Foreign Policy: Between International Cultural Relations and Cultural Diplomacy”, *Ekonomi ve Politik: Djøf Forlag*, 4:102-115.
- Ion, I.G. (2015) The European Union As A Driver of Regional Cooperation in Its Southern Neighbourhood, *CES Working Papers*, 2A:489-498.
- Isar, R. Y., Ang, I. ve Mar, P. (2015) “Cultural Diplomacy: Beyond the National Interest?”, *International Journal of Cultural Policy*, 21(4):365–381.
- Jones, J. W (2010) “European Union Soft Power: Cultural Diplomacy & Higher Education in Southeast Asia”, *Silpakorn University International Journal*, (9-10): 41-70.
- Korosteleva, E. (2013) “Evaluating the role of partnership in the European Neighbourhood Policy: the Eastern neighbourhood”, *Eastern Journal of European Studies*, 4(2):11-36.

- MED Culture (2015) “About MED Culture”, <<http://www.medculture.eu/about/overview.html>>, (30 Mart 2024).
- Mărășescu, C (2020) “The Emergence of an European Union Cultural Diplomacy”, *Studia Universitatis Babeş Bolyai – Negotia*, 65(3): 77-91.
- Middelaar, V. L. (2014) *Avrupa: Bir Geçiş Süreci*, çev. Bilal Çölgeçen, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Ministry of Foreign Affairs Republic of Poland (2019) “Western Balkans Summit Poznań. Chair’s Conclusions”, 5 Temmuz, <<https://www.gov.pl/web/diplomacy/western-balkans-summit-poznan-chairs-conclusions>>, (4 Şubat 2024).
- Monnet, L. A. (2010) EU Cultural Policy between Community building and Market-making: putting the EU’s Cultural Agenda into Historical Perspective, *Foundation Pierre du Bois*, 2, March. <<https://www.fondation-pierredubois.ch/publications/2010-2/eu-cultural/>>, (19 Ocak 2024).
- Monnet, L. A. (2012) Agenda-Setting Dynamics at the EU Level: The Case of the EU Cultural Policy, *European Integration*, 34(5): 505–522.
- Nye, S. J. (1990) “Soft Power”, *Foreign Policy*, 80:153-171.
- Nye, S. J. (2008) “Public Diplomacy and Soft Power”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616: 94–109.
- Näss, E. H. (2010) “The Ambiguities of Intercultural Dialogue: Critical Perspectives on the European Union’s New Agenda for Culture”, *Journal of Intercultural Communication*, 12(2): 1-11.
- Official Journal of the European Union (2007) “Treaty of Lisbon Amending The Treaty on European Union and The Treaty Establishing the European Community”, 17 Aralık, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL>>, (14 Ekim 2023).
- Official Journal of the European Union (2016) “Consolidated Versions of the Treaty on European Union And the Treaty on the Functioning of the European Union (2016/C 202/01)”, 7 Haziran, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2016:202:FULL>>, (28 Mart 2024).
- Official Journal of the European Union (2019) “Notices from European Union Institutions, Bodies, Offices and Agencies: Council Conclusions on an EU Strategic Approach to International Cultural Relations and a Framework for Action”, 7 Haziran, <[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019XG0607\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019XG0607(01))>, (31 Mart 2024).

- Official Journal of the European Union (2022) “Council Resolution on the EU Work Plan for Culture 2023–2026”, 7 Aralık, <[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022G1207\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022G1207(01))>, (16 Mart 2024).
- Oshri, O., Sheaffer, T. ve Shenhav, R. S. (2016) “A Community of Values: Democratic identity formation in the European Union”, *European Union Politics*, 17(1):114-137.
- Passerini, L. (2010) “Kimlik İronilerinden İroni Kimliklerine”, *Avrupa Fikri*, Anthony Pagden (der.), çev. Rahmi Ögdül, Mesut Varlık, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Perini, D. P. (2020) “The changing scope of intercultural dialogue in EU Mediterranean policy”, *Mediterranean Politics*, 25(5):600-626.
- Reiterer, G. K. M. (2014) “The Role of Culture in EU-China Relations”, *European Foreign Affairs Review*, 19 (Özel Sayı):135-153.
- Safir (2020) “The Safir Project”, <<https://www.safir-eu.com/en/safir-project>>, (19 Mart 2024).
- The ACP-EU Culture Programme (2008a) “The ACP-EU CULTURE, towards a viable cultural industry in the ACP countries”, <<https://www.acp-ue-culture.eu/en/about/#objectif>>, (1 Nisan 2024).
- The ACP-EU Culture Programme (2008b) “Support to ACP Cultural and Creative Industries”, <<https://www.acp-ue-culture.eu/en/support-for-the-cultural-creative-sectors-in-acp-countries/>>, (22 Mart 2024).
- The ACP-EU Culture Programme (2008c) “Programme Objectives”, <<https://www.acp-ue-culture.eu/en/about/#objectif>>, (22 Mart 2028).
- UNESCO (2022) “UNESCO’s Cooperation with the European Union to Fight Illicit Trafficking of Cultural Property”, <<https://en.unesco.org/fighttrafficking/eu-cooperation>>, (20 Mart 2024).
- Xuereb, K. (2018) “The Impact of the European Union on Cultural Policy in Malta”, *Croatian International Relations Review*, 24(82):38-61.